
האוניברסיטה העברית בירושלים

סילבוס

יהודי ירושלים במאות ט"ז-י"ט, ע"פ המקורות העבריים - 13176

תאריך עדכון אחרון 29-09-2020

נקודות זכות באוניברסיטה העברית: 2

תואר: בוגר

היחידה האקדמית שאחראית על הקורס: היסטוריה של עם ישראל ויהדות זמננו

השנה הראשונה בתואר בה ניתן ללמוד את הקורס: 0

סמסטר: סמסטר א'

שפת ההוראה: עברית

קמפוס: הר הצופים

מורה אחראי על הקורס (רכז): פרופ' ירון בן-נאה

דוא"ל של המורה האחראי על הקורס: yaronbn@mail.huji.ac.il

שעות קבלה של רכז הקורס: לרגל המצב בתיאום מראש בטלפון או בזום. בנסיבות מיוחדות - בחוץ.

מורי הקורס:

תאור כללי של הקורס:

הקהילה היהודית בירושלים היתה במשך רוב התקופה העות'מאנית הקהילה הגדולה והחשובה בקהילות ארץ ישראל. שפע מקורות מסוגים שונים מסייעים להתוודע לחיים היהודיים בעיר. במסגרת הקורס נתוודע לצדדים שונים של הקיום היהודי בעיר על סמך טקסטים עבריים מגוונים: תקנות קהל, פנקסי הכנסות והוצאות, מפקדים, אגרות רשמיות, ספרות תורנית (שאלות ותשובות, פרשנות, דרשות, שבחים), חיבורים אוטוביוגרפיים, אגרות משפחתיות ועוד. עוד הייתי רוצה להשתמש בשרידים חומריים כגון כתובות הקדש ובתצלומים כמקור ללימוד ההיסטוריה.

מטרות הקורס:

הכרות עם תולדות ירושלים והקהילה היהודית בה במאות 16-18, כפי שאלו משתקפות במגוון תעודות עבריות. יכולת קריאה ביקורתית של מקורות ראשוניים.

תוצרי למידה

בסיומו של קורס זה, סטודנטים יהיו מסוגלים:

קריאת טקסט באופן ביקורתי, לדעת קצת יותר על החיים בירושלים בתקופה העות'מאנית, לדעת היכן לחפש מקורות נוספים. קרי - לדעת את עבודתו של ההיסטוריון, ולימוד תולדות היהודים בירושלים ובא"י בתקופה זו.

דרישות נוכחות (%) :

80

שיטת ההוראה בקורס: התלמידים/ות יקראו בזמנם החופשי את המאמרים המבוקשים. בכיתה נעסוק בעיקר בקריאה ובניתוח טקסטים.

רשימת נושאים / תכנית הלימודים בקורס:

מפקדים:

מ' בן-יעקב, מפקדי מונטיפיורי וחקר היהודים באגן הים התיכון, פעמים 107 (תשס"ו), עמ' 117-149
ח"נ שיף, הדמוגרפיה של הקהילה האשכנזית בצפת: מפקדי מונטיפיורי בשנת תר"ט (1849), קתדרה 146 (תשע"ג), עמ' 67-100

תקנות קהל:

י' ברנאי, יהודי ארץ ישראל במאה הי"ח, ירושלים תשמ"ב, 131-158, 161-194, 208-220.
י' ברנאי, תקנות ירושלים במאה הי"ח כמקור להכרת החברה, הכלכלה והפעילות היומיומית של הקהילה היהודית, פרקים בתולדות ירושלים בראשית התקופה העות'מאנית (א' כהן עורך), ירושלים תשל"ט, 271-316. (ובקצרה: ברנאי, יהודי א"י במאה הי"ח, 194-207).

י' בן-נאה, מיגדר נשי והגבלתו בתקנות בענייני מוסר של יהודי האימפריה העות'מאנית, פעמים 106-105 (תשס"ו), 127-149

י' בן-נאה, 'הסכמות בענייני מותרות ופנאי ופרק בהיסטוריה תרבותית וחברתית של יהודי ירושלים במאה
התשע-עשרה', שלם ח (תשס"ט), 427-386

פנקסי הקהילה:

י' השש, עסקי הלוואות: ניהול כספי הקהילה הספרדית בירושלים במאות השמונה-עשרה והתשע
עשרה לאור מסמכים חדשים, ציון עח"ד (תשע"ג), 525-501
י' ברנאי, ואלה שמות יהודי ירושלים בשנים תקכ"א-תקכ"ג (1760-1763), קתדרה 72 (תשנ"ד),
168-135.

י' ברנאי, תשלומי הג'זיה של יהודי ירושלים במחצית השנייה של המאה הי"ח, נוף מולדתו - מחקרים
בגיאוגרפיה של ארץ-ישראל ובתולדותיה מוגשים ליהושע בן-אריה (י' בן-ארצי, י' ברטל וא' ריינר
עורכים), ירושלים תש"ס, 332-322.

י' ברנאי, הניהול הכספי של קהילת ירושלים במחצית השנייה של המאה השמונה עשרה, שלם ז
(תשס"ב), 217-195.

תקציב הקהילה:

מ' ולנשטיין, כ"י גאסטר 975: תזכיר כולל הספרדים בירושלים משנת תרט"ו, ציון מג (תשל"ח), 96-75

י' ברטל, בירורים בשולי תזכיר כולל הספרדים בירושלים משנת תרט"ו, ציון מג (תשל"ח), 118-97

אגרות רשמיות:

מ' רוזן, פעולתם של יהודים רבי השפעה בחצר הסולטאן בקושטא למען היישוב היהודי בירושלים
במאה הי"ז, מיכאל ז (תשמ"ב), שצד-תל

כרוניקה:

מ' רוזן (מהדירה), חרבות ירושלים, מגיד מקצת הצרות ... ויניציאה שצ"א, תל אביב תשמ"א (מבוא)

כתבי שד"רות:

מסמכי הקדש או ישיבה:

י' בן-נאה, ישיבות ירושלים והיצירה הרוחנית, בתוך: ספר ירושלים בתקופה העות'מאנית המאוחרת,
(בעריכת י' ברטל וח' גורן), ירושלים תש"ע, 348-329

שאלות ותשובות:

ספרי זכרונות:

י' בן-נאה, ספר קורות משפחה (דוד מאג'אר), יד בן צבי ומוזיאון חצר היישוב הישן, ירושלים תשע"ה
מ' עובדיה, זיכרונותיו של יצחק קואינקה: אוטוביוגרפיה של ספרדי ירושלמי כמקור היסטורי, פעמים
160-159 (תשע"ט), 263-231

ד' חובר, זיכרונות ר' שלום חיים צארום (*ירושלים, יליד 1893), פעמים 148 (תשע"ו), 164-145

סיפורי חיים:

ת' אלכסנדר, מרחב ומגדר: ירושלים בסיפורי נשים ספרדיות בנות העיר, אשה בירושלים: מגדר, חברה
ודת (ט' כהן וי' שוורץ עורכים), רמת גן תשס"ב, 245-230

מ' הלד, בואי אספר לך / ב'ין טי קונטארי: עיון רב-תחומי בסיפורים אישיים של מספרות עממיות דוברות
ספרדית-יהודית (לאדינו), ירושלים תשס"ט

תיאורי מסע (יערי אגרות, 237-241) - עליית ר' אברהם רוויגו וחבורתו, תס"ב,
ח' נוה, נוסעים ונוסעות: סיפורי מסע בספרות העברית החדשה, תל אביב תשס"ב.

ספרות יפה - יהודה בורלא:

ב' שמעוני, זהות במבחן - יהודה בורלא בין הווי ספרדי להווייה ציונית, מכאן ח (תשס"ז), 45-60
ק' דותן, חילון ואוריינטליזם ביחסי הסופר המזרחי והביקורת: יהודה בורלא המוקדם כמקרה מבחן,
מכאן כ (תש"ף), 228-254

חיבורים רפואיים:

י' בוכמן וז' עמר (מבוא וההדרה), רפואה מעשית לר' חיים ויטאל (1543-1620), בר אילן, רמת גן
תשס"ז, הקדמה.
י' בוכמן, פאשות, פלחים ופיראטים: צוהר לאורחות החיים בארץ ישראל במאות השש-עשרה והשבע
עשרה, [הוצאת ידע ארץ], תשע"ג.
מ' בניהו, מאמרים ברפואה לרבי רפאל מרדכי מלכי, ירושלים תשמ"ה, הקדמה.
ז' עמר, פרי מגדים לר' דוד די-סילוה הרופא מירושלים, ירושלים תשס"ד, הקדמה.

צילום:

יעקב ורמן ודרור ורמן, בידא לא בדה: חליצת נעלים לפני הכותל המערבי, מחשבות על נעלים, בעריכת
גל ונטורה, אורי ברטל ועינת לידר, הוצאת רסלינג, תל-אביב תשע"ה, עמ' 108-121
ישעיהו ניר, ראשית הצילום בארץ-ישראל, קתדרה 38 (תשמ"ו), 67-80
ר' סלע, היסטוריה מצולמת של פלסטין, תיאוריה וביקורת 31 (2007), 302-310.
ש' צבר, ...
ל' שי, ה'אלבום' המשפחתי הראשון בירושלים: חקר כרטיסי הדיוקן המצולמים של משפחת ולירו,
1860-1900, העות'מאנית, קתדרה 152 (תשע"ד), 81-110

חומר חובה לקריאה:

רקע כללי:

י' ברנאי, יהודי ארץ ישראל במאה הי"ח: בחסות 'פקידי קושטא', ירושלים תשמ"ב
י' ברנאי, היסטוריוגרפיה ולאומיות, ירושלים תשנ"ה
י. ברנאי, מגמות בחקר היישוב היהודי בארץ-ישראל בימי הביניים ותחילת העת החדשה, קתדרה 42
(תשמ"ז), עמ' 87-120.
א' כהן (עורך), ההסטוריה של ארץ ישראל, כרך ז: שלטון הממלוכים והעות'מאנים, ירושלים תשמ"א
א' כהן, יהודים בשלטון האסלאם: קהילת ירושלים בראשית התקופה העות'מאנית, ירושלים תשמ"ב
Amnon Cohen, *A World Within: Jewish Life as Reflected in Muslim Court Records from the Sijil of Jerusalem (XVIth Century)*, I-II, Philadelphia 1994A. Cohen, *Palestine in the 18th Century*, Jerusalem 1973
מ' רוזן, הקהילה היהודית בירושלים במאה הי"ז, תל אביב תשמ"ה, עמ' 1-284 בדילוגים

חומר לקריאה נוספת:

בהתאם להתקדמות בכיתה

הערכת הקורס - הרכב הציון הסופי :
מבחן מסכם בכתב/בחינה בעל פה 0 %
הרצאה 0 %
השתתפות 30 %
הגשת עבודה 0 %
הגשת תרגילים 20 %
הגשת דו"חות 0 %
פרויקט מחקר 0 %
בחנים 0 %
אחר 50 %
מטלת סיום

מידע נוסף / הערות:

קורס בזום. המשתתפים/ות נדרשים/ות לקרוא את המאמרים הרלוונטיים לכל שיעור, על מנת שבכיתה תוכלו לשאול עליהם, לדון בהם, ולראות כיצד החומר שנקרא יחד מתייחס למחקר. ברוח הזמן, תינתנה מדי פעם מטלות קצרות כדי לוודא שהדברים ברורים לכולם/. יודגש כי נוכחות והשתתפות פעילה הן חובה. מטלת סיום הקורס תוגש עד לשיעור האחרון בסמסטר, ללא דחיות. מתוכנן סיור חובה בעיר העתיקה.